

ปฏิบัติการรัฐไทยต่อไทยพลัดถิ่น

ในบทก่อนผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า รัฐในสถานการณ์การเผชิญหน้ากับโลกาภิวัตน์ คนพลัดถิ่น และผู้อพยพในสนามสังคมข้ามพรมแดน ได้มีการปรับเปลี่ยนเงื่อนไขระดับหลายรูปแบบ บางรัฐเลื่อนระดับและบทบาททางเศรษฐกิจ แต่มิได้เลื่อนระดับและปรับแนวคิดเรื่องชาติและการเป็นพลเมือง บางรัฐปรับเปลี่ยนเงื่อนไขระดับความเป็นชาติและการเป็นพลเมือง และแปรสภาพกลายเป็นรัฐ-ชาติข้ามพรมแดนรัฐ-ชาติ บางรัฐปรับเปลี่ยนและตอบสนองผู้อพยพในสนามสังคมข้ามพรมแดนและคนพลัดถิ่นเพื่อตั้งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ แต่ไม่ปรับกฎหมายเพื่อการให้สองสัญชาติและการเป็นพลเมืองสองรัฐ และบางรัฐไม่สนใจใยดีต่อคนพลัดถิ่นและถือว่าคนพลัดถิ่นคือผู้ทรยศต่อประเทศชาติ

ในกรณีรัฐไทยนั้น ผู้เขียนได้กล่าวผ่านงานของชัยอนันต์ สมุทวณิช (2544) ว่า ในยุคโลกาภิวัตน์รัฐไทยได้พยายามปรับบทบาททางเศรษฐกิจ คือ รัฐบาลภายใต้การนำของทักษิณ ชินวัตร ได้พยายามปรับเปลี่ยนรัฐไทยให้เป็นรัฐการตลาด แต่จนถึงปัจจุบัน รัฐไทยยังมิได้ปรับเปลี่ยนกฎหมายและแนวคิดด้วยชาติ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการได้สิทธิการเป็นพลเมืองของไทยพลัดถิ่น และการได้พลเมืองสองรัฐและสองสัญชาติของคนพลัดถิ่นในลาตินอเมริกาและแคริบเบียน แม้รัฐไทยจะยังมีได้แก้ไขกฎหมายว่าด้วยสัญชาติ แต่ก็มีได้หมายความว่า รัฐไทยเพิกเฉย ไร้บทบาท ไร้ปฏิสัมพันธ์กับไทยพลัดถิ่น เนื้อหาบทที่ 6 จึงให้ความสำคัญกับปฏิบัติการของรัฐไทยต่อไทยพลัดถิ่น ส่วนแรกของบท กล่าวถึงปฏิบัติการรัฐต่อไทยพลัดถิ่น โดยผ่านกฎหมาย นโยบายและปฏิบัติการต่างๆ และส่วนที่สอง กล่าวถึงความลักลั่นในการปฏิบัติของรัฐต่อไทยพลัดถิ่น

6.1 รัฐไทยกับไทยพลัดถิ่น

แม้การยืนยันและแสดงตนเป็นไทยและเป็นไทยข้ามพรมแดนของไทยพลัดถิ่น จะปรากฏตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ในคราวยาเลสุซั๊กชนกลุ่มคนไทยในหมู่บ้านต่างๆ ฝั่งพม่า แต่งเครื่องรับเสด็จ ร. 5 และกล่าวต่อสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพว่า แม่ไทยที่ไปอยู่ในแดนฝรั่งก็ยังเป็นไทย และเป็นข้าของพระเจ้าอยู่หัวเหมือนกัน (ดำรงราชานุภาพ, 2545ข, น. 424) แต่นโยบายหรือการปฏิบัติของรัฐไทยต่อไทยพลัดถิ่นยังไม่ปรากฏชัดเจน และเฉพาะหลังปี พ.ศ. 2517 เท่านั้น ที่การปฏิบัติของรัฐต่อไทยพลัดถิ่นเริ่มปรากฏเป็นรูปธรรม ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะในยุคอังกฤษปกครองพม่า ปัญหาการข้าม

แดนของผู้คนมิได้ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญของรัฐ ประเทศไทยเปิดให้ไทยพลัดถิ่นสามารถข้ามพรมแดนและกลับมาดำรงชีวิตในฝั่งไทยและเป็นไทยโดยสมบูรณ์ ดังได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 4 และรัฐบาลอังกฤษฝั่งพม่าเองก็ตั้งโรงเรียนตำรวจที่เกาะสอง เพื่อฝึกคนไทยฝั่งไทยเป็นตำรวจในฝั่งพม่า (1908b, น. 306)

พรพิมล ตริโชติ ให้ทัศนะว่า การอพยพข้ามพรมแดนไทย-พม่าเริ่มเป็นปัญหาของสองรัฐนับตั้งแต่หลังพม่าได้อิสรภาพจากอังกฤษ คือ หลังปี พ.ศ. 2491 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นยุคที่ปัญหาความขัดแย้งภายในรัฐพม่าเริ่มปรากฏ และปรากฏเด่นชัดยิ่งนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 เนื่องจากเกิดการปฏิวัติโดยทหารภายใต้การนำของโดยนายพลเนวิน เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบประชาธิปไตยไปสู่ระบอบการปกครองแบบสังคมนิยมวิถีพม่า (the Burmese Way to Socialism) และก่อให้เกิดความขัดแย้งและการสู้รบระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จนกลายเป็น สงครามกลางเมือง (พรพิมล ตริโชติ, 2548, น. 10) อันเป็นเหตุให้ผู้คนอพยพจากฝั่งพม่าเข้ามาฝั่งไทย และทำให้จำนวนผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าในไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2520 มีผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย เฉพาะที่ได้รับการสำรวจและจัดทำทะเบียนประวัติโดยหน่วยงานราชการไทย จำนวนทั้งสิ้น 13,305 คน คนเหล่านี้กระจายกันอยู่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย กาญจนบุรี ตากและประจวบคีรีขันธ์ (พรพิมล ตริโชติ, 2548, น. 19)

การเข้ามาของผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า ส่งผลให้รัฐบาลไทยต้องออกนโยบายควบคุม เพื่อมิให้ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าก่อการหรือดำเนินการใดๆ ต่อต้านรัฐบาลทหารพม่าในแผ่นดินไทย และมอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการจัดทำประวัติ และควบคุมผู้อพยพอย่างใกล้ชิด (พรพิมล ตริโชติ, 2548, น. 17) กล่าวคือ ประเทศไทยสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร ได้ดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการควบคุมผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า พร้อมมอบหมายให้มีหน้าที่หลักในการพิจารณากิจการกรมและภารกิจที่เกี่ยวข้องกับผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า ในสมัยรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร (22 ตุลาคม พ.ศ. 2519–19 ตุลาคม พ.ศ. 2520) รัฐบาลได้มีมติให้คณะกรรมการชุดดังกล่าว จัดทำทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า เพื่อให้ทราบจำนวนที่แน่นอน และแม้จะมีการควบคุมตรวจตรา แต่รัฐบาลไทยยุคแรกๆ ที่เผชิญกับปัญหาการอพยพของผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า ยังมีความไม่ไตร่ตรองอนุญาตให้ผู้พลัดถิ่นสามารถลี้ภัยและทำมาหากินได้ในประเทศไทย (พรพิมล ตริโชติ, 2548, น. 18)

แม้พรพิมลจะกล่าวว่า มีผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าในเขตจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เมื่อปี พ.ศ. 2520 ประมาณ 300 คน (พรพิมล ตริโชติ, 2548, น. 19) แต่คนกลุ่มนี้ก็ไม่อาจจะระบุได้แน่ชัดว่าเป็นกลุ่มไทยพลัดถิ่น เพราะความหมายผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าของพรพิมลมีความหมายกว้างและหมายถึง “ผู้ที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยก่อนวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2519 บุคคลเหล่านี้ รัฐบาลได้จัดทำทะเบียน

ประวัติควบคุมจำนวนและออกบัตรประจำตัว (บัตรสีชมพู) ให้ถือไว้และผ่อนผันให้ทำงานได้ แต่ต้องอยู่ในพื้นที่ควบคุม 9 จังหวัดชายแดนของไทย คือ เชียงใหม่ เชียงราย ตาก แม่ฮ่องสอน ราชบุรี กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และระนอง” (พรพิมล ตริโซติ, 2548, น. 8)

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุตรชายแกนนำผู้อพยพจากสิงคโปร์มาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยในปีพ.ศ. 2517 ระบุว่า ในปีนั้นไทยพลัดถิ่นจากสิงคโปร์อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งถาวรในฝั่งไทย และเข้ามาอาศัยอยู่บริเวณด้านสิงคโปร์ประมาณ 7-8 ครอบครัว และเพิ่มมากขึ้นหลังปี พ.ศ. 2519 (เทียบ ประกอบประภาน, สัมภาษณ์) แต่รัฐไทยยังไม่มีนโยบายพิเศษเกี่ยวกับไทยพลัดถิ่น ไทยพลัดถิ่นได้สิทธิเดียวกันกับผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า คือ สิทธิการทำมาหากิน พักอาศัย และถูกควบคุมให้อยู่ในพื้นที่ที่รัฐกำหนด แต่ในปี พ.ศ. 2529 รัฐไทยได้ก่อตั้งหมู่บ้านให้ไทยพลัดถิ่นจากสิงคโปร์ในพื้นที่หมู่บ้านไร่ควา ตำบลคลองวาฬ อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ หมู่บ้านดังกล่าวเกิดจากการที่รัฐจัดสรรที่ดินให้ไทยพลัดถิ่นอยู่อาศัย หลังการตั้งหมู่บ้าน รัฐจัดหางานให้ไทยพลัดถิ่น ด้วยการจัดตั้งโรงงานเจียรไนพลอยในหมู่บ้าน ไทยพลัดถิ่นบ้านไร่ควาถูกควบคุมตรวจตราดูเดียวกับผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าในที่อื่น แต่หมู่บ้านดังกล่าวมิได้มีสถานะเป็น “ศูนย์แรกรับ” หรือ “พื้นที่พักพิงชั่วคราว” อย่างที่รัฐไทยจัดทำให้กลุ่มผู้อพยพอื่นจากฝั่งพม่า เพราะบ้านไร่ความีสถานะเป็นหมู่บ้านและเป็นหมู่บ้านที่ไทยพลัดถิ่นอยู่ร่วมกับคนไทย และมีผู้ใหญ่บ้านเป็นคนไทย

การเข้ามาของไทยพลัดถิ่นสิงคโปร์ อาจนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการสัมพันธ์อย่างเป็นทางการและเป็นสาธารณะ (รับรู้โดยคนในสังคม ผ่านสื่อ) ระหว่างไทยพลัดถิ่นกับรัฐไทย เพราะคนกลุ่มนี้เข้ามาพร้อมกับภาษาไทยที่ใช้เจรจากับเจ้าหน้าที่รัฐไทยในท้องถิ่น การเข้ามาในฐานะคนไทย ส่งผลให้รัฐไทยเริ่มเข้าไปสัมพันธ์กับไทยพลัดถิ่นในฝั่งพม่า แม้ในปี พ.ศ. 2519 กระทรวงมหาดไทยจะมีประกาศห้ามคนต่างด้าวสัญชาติพม่าเข้ามาในราชอาณาจักรไทย หากมีบุคคลฝ่าฝืน ให้ถือว่าเป็นการเข้ามาโดยผิดกฎหมาย เจ้าหน้าที่จะจับกุมดำเนินคดีตามกฎหมายโดยเคร่งครัดทุกราย แต่ในการเข้ามาของไทยพลัดถิ่นนั้น หน่วยงานรัฐในระดับท้องถิ่นทำในสิ่งที่ตรงกันข้าม คือ ได้ส่งคนเข้าไปประกาศให้คนในสิงคโปร์กลับฝั่งไทย เพราะ “ความห่วงใย กลัวได้รับผลกระทบจากการสู้รบระหว่างรัฐบาลพม่ากับชนกลุ่มน้อย และได้นำคนไทยฝั่งนั้นกลับมาฝั่งไทยและให้ไปอยู่ที่บ้านคลองลอยและไชยราช” (กลุ่มไทยพลัดถิ่นสิงคโปร์, สัมภาษณ์)

หลังจากนั้นเป็นต้นมา รัฐไทยก็เข้าไปสัมพันธ์กับกลุ่มไทยพลัดถิ่นในสิงคโปร์ ดังเคาะและบุกเปี่ยนมากขึ้น หน่วยงานราชการในท้องถิ่นได้ “เดินทางเข้าไปถึงตะนาวศรี เข้าไปฝึกการป้องกันตนเองให้คนไทยในสิงคโปร์ 3 ครั้ง และปี 36-37 ราชการไทยเรียกคนไทยจากตำบลสิงคโปร์และจุมกโพรงเข้ามาฝั่งไทย

เพื่ออบรมการป้องกันตนเอง 3 เดือนแล้วส่งกลับไป” (กลุ่มไทยพลัดถิ่นสิงขร, สัมภาษณ์) นอกจากนี้หน่วยงานรัฐในพื้นที่ของไทยยังได้เข้าไปปลูกฝังให้ไทยพลัดถิ่นอยู่รักษาแดนเดิมของไทย และสนับสนุนคนไทยให้เข้าร่วมกับสหภาพกะเหรี่ยงแห่งชาติ (the Kareni National Union) โดยรัฐไทย มีข้อเสนอกับกลุ่มไทยพลัดถิ่นว่า

ให้คนไทยในฝั่งพม่าพยายามรวมกลุ่มกันให้เหนียวแน่น ดำรงอยู่ ณ พื้นที่ตรงนั้น เพื่อเป็นหลักฐานว่าพื้นที่ตรงนั้นคือไทย เมื่อทราบข่าวความเคลื่อนไหวของกองกำลังต่างๆ ต้องแจ้งให้ทางการไทยทราบ ทั้งนี้โดยหน่วยงานจากฝั่งไทยได้ให้การสนับสนุนอาวุธยุทโธปกรณ์บางส่วน ยารักษาโรค และนำคนไทยกลับมาอบรมให้ความรู้เรื่องการเมืองการปกครอง การสาธารณสุข การข่าว การให้การศึกษาหนังสือไทยให้ไทยพลัดถิ่นในพม่า โดยมีจัดอบรมที่ฝั่งไทย แล้วกลับไปปฏิบัติการในบ้านเกิด กลุ่มติดอาวุธคนไทยเข้าร่วมกับสหภาพกะเหรี่ยงแห่งชาติ โดยใช้ชื่อ “ตานั้นตายีเลเบอร์ชั่นอาร์มี” และมีข้อตกลงด้วยวาจากับสหภาพกะเหรี่ยงแห่งชาติว่า สหภาพกะเหรี่ยงแห่งชาติต้องให้การคุ้มครองหมู่บ้านคนไทย ไม่เรียกเก็บเสียยหรือรังแก ให้รับรองสวัสดิภาพในเขตมณฑลตะนาวศรี และเมื่อรบชนะพม่าต้องให้คนไทยมีเขตปกครองตนเอง ในการเข้าร่วมกับสหภาพกะเหรี่ยงแห่งชาติ กลุ่มคนไทยมีกองร้อยของตนเองและมีการจัดลำดับขั้นการบังคับบัญชา มีผมเป็นผู้บังคับกองร้อย ได้รับการประดับยศจากนายพลโอบเมียะผู้นำสูงสุดของสหภาพกะเหรี่ยงแห่งชาติ มีนายสิบเป็นคนกะเหรี่ยง 1 คน นายสิบคนไทย 2 คน พลทหารคนไทย 70 คน อยู่ภายใต้การบัญชาการของกองพันสหภาพกะเหรี่ยงแห่งชาติเขตตะนาวศรี มีผู้พันลาซุเป็นผู้บังคับกองพัน กองร้อยคนไทยได้รับมอบหมายให้เคลื่อนไหวกองจรยุทธ์ รับผิดชอบตั้งแต่เขตตำบลลั้งเคี้ยะ ตำบลบกเปี่ยนจนถึงตำบลมะลิวัลย์ ตั้งกองร้อยหลักอยู่เหนือหมู่บ้านกะทิง ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านบกเปี่ยนไปทางทิศเหนือประมาณ 2 ชั่วโมงเดิน กองร้อยคนไทยปฏิบัติการอยู่ 4 ปี จนสามารถจัดตั้งคนไทยตามหมู่บ้านต่างๆ มีทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมเข้าร่วมฝึกอาวุธในเขตป่าเขาได้เป็นจำนวนประมาณ 500 คน เมื่อมีกองกำลังมากขึ้นก็ขาดแคลนอาวุธยุทโธปกรณ์ ผมจึงต้องมาเป็นผู้ประสานงานจัดหาอาวุธโดยประสานกับหน่วยราชการลับในฝั่งไทย ให้จัดหางบประมาณซื้ออาวุธสงครามจากชายแดนเขมร แล้วนำมาพักไว้ในกองทหารเขตจังหวัดประจวบฯ ก่อนลำเลียงไปลงเรือแถวบ้านน้ำเค็ม เพื่อส่งออกทะเลหลวงและเลี้ยวกลับไปขึ้นฝั่งแถวบกเปี่ยนในปี พ.ศ. 2535 ขณะพักยุทธโธปกรณ์อยู่ที่ประจวบฯ ผมถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุม

ดำเนินคดี ข้อหาเป็นสลัดทะเลหลวง เรียกค่าคุ้มครอง มีอาวุธสงครามไว้ในครอบครอง สู้ดทำยต่อสู้คดีชั้นศาล เหลือคดีครอบครองอาวุธสงครามกับเรียกค่าคุ้มครอง ศาลตัดสินให้ จำคุก 24 ปี 9 เดือนรับสารภาพ ลดให้กึ่งหนึ่ง เหลือจำคุก 12 ปี 9 เดือน แต่รับโทษจำคุกจริง แค่ 5 ปี 6 เดือน เพราะได้รับอภัยโทษและได้วันลดโทษ เมื่อผู้ประสานงานถูกจำคุกส่งผลให้ การสนับสนุนงานจรรยาในเขตพม่าต้องหยุดชะงัก ประกอบกับในทางยุทธศาสตร์ ระดับประเทศ รัฐบาลพม่าสามารถใช้นโยบายแบ่งแยกแล้วทำลายกองกำลังฝ่ายต่อต้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น นโยบายย้ายหมู่บ้านไปไว้ในเขตควบคุม นโยบายให้กลุ่มว่าแดง ช่วยปราบกลุ่มไทยใหญ่แลกกับการปล่อยให้ผลิตยาเสพติดได้ นโยบายกีดกันทางวัฒนธรรม และชาติพันธุ์ (รวมทั้งกรณีใบอนุญาตข่มขืนในรัฐฉาน) กรณีนี้เกิดขึ้นกับชนกลุ่มน้อยทุก กลุ่ม ไม่เว้นกระทั่งคนไทยในพม่า กองร้อยคนไทยจึงเริ่มสลายตัว พร้อมเหตุการณ์ล้อมปราบ ครั้งใหญ่ของทางการพม่า(บัญชา เทพพิทักษ์, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญเกิดขึ้นในราวปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา โดยรัฐบาลทหารพม่าเริ่มโจมตีกองกำลังสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยง อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยในเขตมะริด- ตะนาวศรีกองกำลังทหารพม่าจำนวน 9,000 นาย ได้เข้าโจมตีกองพลน้อยที่ 4 ซึ่งเป็นกองพันที่เข้มแข็งของสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยง และเข้าโจมตีใช้เวลา 19 วัน ก็ประสบความสำเร็จ การสู้รบส่งผลให้ประชากรที่อยู่ในพื้นที่จำนวน 23,000 คนต่างพากันอพยพหนีการสู้รบเข้ามาฝั่งไทย เข้ามาในเขตบริเวณบ้านบองตี้ อำเภอยะลาจังหวัดกาญจนบุรี และบางส่วนได้หลบหนีเข้าไทยทางด้านช่องชะมัว บ้านดวงดี ตำบลสองพี่น้อง อำเภอกำแพง จังหวัดชุมพร (พรพิมล ตรีโชติ, 2548, น. 86)

ตามคำบอกเล่าของไทยพลัดถิ่น ในช่วงที่มีการสู้รบขั้นแตกหักนี้ ได้มีคำสั่งจากรัฐบาลทหารพม่าให้คนไทยทั้งในเขตลี้ภัย บกเบ็ยนและสิงขรอพยพออกจากหมู่บ้านและให้ไปอยู่ในพื้นที่ใหม่ที่รัฐบาลทหารพม่าจัดให้ ก่อนวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 เพื่อเป็นการตัดเสบียงกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง แต่ไทยพลัดถิ่นเข้าใจผิด คิดว่ารัฐบาลทหารพม่าต้องการขับออกนอกประเทศ และถ้าไม่อพยพออกจากพื้นที่ภายในวันเวลาดำหนดจะถูกฆ่าสังหารทั้งหมู่บ้าน ไทยพลัดถิ่นสิงขร ลี้ภัยและบกเบ็ยนจึงอพยพครั้งใหญ่เข้าฝั่งไทย โดยเข้ามาทั้งด้านด้านสิงขร ช่องชะมัวและช่องทางต่างๆ ในเขตประจวบคีรีขันธ์และในเขตจังหวัดชุมพร บริเวณเนิน 491 (สำเนา สีทอง, สัมภาษณ์; ถาวร บุญนำ, สัมภาษณ์)

เมื่อเข้ามาถึง กลุ่มผู้อพยพก็ได้รับการตอบรับจากรัฐไทย โดยกลุ่มไทยพลัดถิ่นได้รับการอนุญาตให้อาศัยพักพิงในฝั่งไทย แต่การตอบรับดังกล่าวมีลักษณะที่แตกต่างกันไป คือ กลุ่มที่มีเครือข่ายผู้อพยพในฝั่งไทยอยู่แล้วและอยู่ในเขตพื้นที่ทหาร และกลุ่มที่มีเครือข่ายที่เป็นไทยพลัดถิ่น ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่รัฐจัดสรรจะได้รับการตอบรับค่อนข้างดีกว่ากลุ่มที่อพยพเข้ามาในเขตอื่น และผู้อพยพที่เข้าไปใช้ชีวิตในเขตชุมชนเมือง ดังเห็นได้จากกลุ่มผู้อพยพที่เข้าไปอาศัยในเขตตำบลสองพี่น้อง และตำบลสลุย อำเภอกำแพง จังหวัดชุมพร และกลุ่มที่อพยพเข้ามาหาเครือข่ายในบ้านธรรมรัตน์ ตำบลคลองมอญ อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

บ้านธรรมรัตน์ ก่อตั้งเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2524 โดยรัฐไทยภายใต้การนำของทหารในพื้นที่มีนโยบายจัดสรรที่ทำกินให้กับผู้ยากไร้และผู้อพยพ ในปีก่อตั้งได้มีกลุ่มไทยพลัดถิ่นจำนวน 5 ครอบครัว โดย 5 ครอบครัวดังกล่าวอพยพเข้ามาฝั่งไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 นำโดยครอบครัวนางมานี สีทอง ในปี พ.ศ. 2524 เธอและอีก 5 ครอบครัวอพยพเข้าไปอาศัยอยู่ในหมู่บ้านธรรมรัตน์ โดยอาศัยญาติ คือ สามีของน้องสาว ผู้มีตำแหน่งหน้าที่เป็นข้าราชการท้องถิ่นช่วยจัดหาช่องทางให้ หลังจากนั้นกลุ่มไทยพลัดถิ่นจากฝั่งพม่าก็เริ่มอพยพเข้าสู่บ้านธรรมรัตน์ และเข้ามามากที่สุดในช่วงปี พ.ศ. 2539-2540 (มานี สีทอง, สัมภาษณ์)

ปัจจุบันไทยพลัดถิ่น หมู่บ้านธรรมรัตน์มีประมาณ 95 ครอบครัว ประชากร 454 คน ประกอบด้วยกลุ่มไทยพลัดถิ่นจากสิงคโปร์และจากลังกีย์ยะ โดยมีผู้ถือบัตรประจำตัวประชาชนไทย 1 คน (โดยการแปลงสัญชาติ) ผู้ถือบัตรสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยจำนวน 39 คน และไม่ถือบัตรใดๆ 414 คน (อนันตชัย วงศ์พิยัคฆ์, สัมภาษณ์)¹ บ้านธรรมรัตน์อยู่ในเขตที่ตั้งหน่วยทหารประจำอำเภอบางสะพาน ที่ดินดังกล่าวจึงถูกจัดสรรให้กับชาวไทยและไทยพลัดถิ่น แม้ไม่มีกรรมสิทธิ์ซื้อขายที่ดิน แต่ไทยพลัดถิ่นก็สามารถมีบ้านที่มั่นคง² ไทยพลัดถิ่นได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐในท้องถิ่น ให้เข้าร่วมกับกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ในหมู่บ้านเพื่อฝากเงินสะสม (กลุ่มไทยพลัดถิ่นบ้านธรรมรัตน์, สัมภาษณ์)

ด้วยการมีเครือข่ายสัมพันธ์อันดีกับข้าราชการในท้องถิ่น เด็กไทยพลัดถิ่นบ้านธรรมรัตน์จึงได้รับการต้อนรับอย่างดีจากโรงเรียนในพื้นที่ โดยผู้อำนวยการโรงเรียนสนับสนุนเด็กไทยพลัดถิ่นให้เข้าโรงเรียนและได้เรียนหนังสือเพื่อจะได้มีหลักฐานบันทึกการดำรงชีวิตในฝั่งไทย และเพื่อให้ได้ที่อยู่อาศัยในที่ที่ทหารจัดสรรให้ และได้สิทธิการเล่าเรียนเท่ากับเด็กในฝั่งไทยและได้รับความเอื้ออาทรจาก

¹ ตัวเลขจากการสำรวจโดยเครือข่ายไทยพลัดถิ่น เมื่อต้นปี พ.ศ. 2550

² ไทยพลัดถิ่นบ้านธรรมรัตน์ส่วนใหญ่ไม่มีทะเบียนบ้าน ยกเว้น 5 ครอบครัวที่ถือบัตรเหลือง ขอบน้ำเงิน หรือบัตรผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย

ผู้อำนวยการโรงเรียนอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ก็กลับแปรเปลี่ยน เมื่อกลุ่มไทยพลัดถิ่นบ้านธรรมรัตน์เข้าร่วมการเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรเพื่อประชาธิปไตย ณ กรุงเทพฯ ผู้อำนวยการเข้าใจว่าไทยพลัดถิ่นเข้าไปกรุงเทพฯ เนื่องจากได้รับค่าจ้างจากกลุ่มสนับสนุนรัฐบาลทักษิณ ความสัมพันธ์ไทยพลัดถิ่นกับผู้อำนวยการจึงเริ่มหมองมัว และปัจจุบันยังไม่มีกระทำการเจรจาทำความเข้าใจระหว่างสองฝ่าย (สำเนา สီทอง, สัมภาษณ์)

ไทยพลัดถิ่นในเขตอำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตตำบลสลุยและตำบลสองพี่น้อง ในตำบลสลุยไทยพลัดถิ่นอาศัยอยู่ในบ้านร้านตัดผม บ้านคลองสัง และบ้านดวงเจริญที่อยู่ติดกับชายแดนไทย-พม่า (หนุ่ย บุญพิทักษ์, สัมภาษณ์) บ้านร้านตัดผม ปัจจุบันเป็นที่อยู่ของกลุ่มไทยพลัดถิ่นจากลำเค็ญะ ร้านตัดผมเป็นหมู่บ้านใหญ่ บ้านผู้คนตั้งเรียงรายตามท้องถนนลาดยางที่ตัดเลยขึ้นไปจนถึงเนิน 491 ซึ่งเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญที่มีการชั่งชั่งพื้นที่กันระหว่างทหารไทยและพม่า

ไทยพลัดถิ่นอพยพเข้ามาอาศัยในหมู่บ้านร้านตัดผมเมื่อปีใดไม่อาจจะระบุ แต่หนุ่ย บุญพิทักษ์ วัย 70 เศษ เล่าว่าเธอและครอบครัวอพยพเข้ามาอาศัยเมื่อปี พ.ศ. 2536 ขณะที่เข้ามาอยู่นั้น เธอก็ได้พบกับคนจากลำเค็ญะที่บอกกับเธอเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตบ้านร้านตัดผม ก่อนที่พื้นที่บ้านร้านตัดผมจะถูกทำให้เป็นพื้นที่ที่ทหารเข้ามาจัดสรรให้อยู่ ปัจจุบันไทยพลัดถิ่นในหมู่บ้านมีประมาณ 200 ครอบครัวและเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ของหมู่บ้าน หลังปี พ.ศ. 2536 คนจากลำเค็ญะก็อพยพเข้ามาเรื่อยๆ (หนุ่ย บุญพิทักษ์, สัมภาษณ์)

โรงเรียนบ้านร้านตัดผม เปิดเรียนและสอนตั้งแต่ชั้นประถมถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนส่วนใหญ่เป็นเด็กไทยพลัดถิ่น เด็กไทยพลัดถิ่นไม่มีปัญหาด้านการเรียนในโรงเรียน “ครูเข้าใจ ให้เข้าโรงเรียนโดยไม่มีปัญหา” (หนุ่ย บุญพิทักษ์, สัมภาษณ์) อนันธชัย วงศ์พยัคฆ์ ผู้ทำงานและคลุกคลีกับไทยพลัดถิ่นในอำเภอท่าแซะมากกว่า 5 ปี ระบุว่า

เมื่อเทียบกับกลุ่มอื่นๆ ไทยพลัดถิ่นในเขตตำบลสลุยและสองพี่น้องได้รับการดูแลจากหน่วยงานรัฐค่อนข้างดี คือ อยู่ในความดูแลของทหาร สามารถมีที่อยู่กินอย่างมั่นคง คนในเขตตำบลสลุยและสองพี่น้องประกอบด้วยคนสองกลุ่ม กลุ่มใหญ่คือกลุ่มผู้มีบัตรเลขศูนย์นำหน้า ที่รอการกำหนดสถานะตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 8 มกราคม 2548 อีกกลุ่มคือ กลุ่มที่ถือบัตรสีเขียวขบนำเงิน บัตรผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยที่รอการแปลงสัญชาติ ไทยพลัดถิ่นในเขตนี้อยู่ในเขตจังหวัดทหารบกชุมพร กองทหารราบที่ 25 ทหารดูแลค่อนข้างดี ไทยพลัดถิ่นเคยถือบัตรสุขภาพบัตรทอง แต่ด้วยความไม่แน่นอนของนโยบายรัฐในพื้นที่ บัตรดังกล่าวถูกเก็บ

กลับคืน ไทยพลัดถิ่นสามารถเข้าร่วมกับกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มปฎิเสธ สหกรณ์ปฎิเสธ ซึ่งโดยปกติคนที่จะได้สิทธินี้คือกลุ่มคนไทยปกติ กลุ่มไทยพลัดถิ่นที่ถือบัตรขอขมเหลือน้ำเงิน สามารถเข้าถึงบริการ 30 บาทรักษาทุกโรค และ 70 % ของนักเรียนโรงเรียนบ้านร้านตัดผม เป็นเด็กไทยพลัดถิ่น คุณค่อนข้างเข้าใจและให้สิทธิการเล่าเรียนเท่ากับเด็กไทยทั่วๆ ไป ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า จำนวนเด็กไทยพลัดถิ่นมีความสำคัญต่อการคงอยู่ของโรงเรียน (อนันต์ชัย วงศ์พยัคฆ์, สัมภาษณ์)

ตำบลสองพี่น้องอยู่ในเขตทหารและติดต่อกับตำบลสลวย “คนส่วนใหญ่อพยพเข้ามาหลังเหตุการณ์ปี 39-40 ที่รัฐบาลทหารพม่าล้อมปราบกองกำลังกะเหรี่ยง” (อนันต์ชัย วงศ์พยัคฆ์, สัมภาษณ์) แต่คนจากลี้ภัยอพยพเข้ามาก่อนปี พ.ศ. 2539 ตามคำบอกเล่าของถาวร บุญนำไทยพลัดถิ่นจากลี้ภัยผู้มีเครือข่ายโยงใยทั้งกับทหาร ตำรวจ หน่วยงานความมั่นคงและไทยพลัดถิ่นด้วยกัน เขาคือกลุ่มลี้ภัยกลุ่มแรกๆ ที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตตำบลสองพี่น้องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 โดยเข้ามาประมาณ 5-6 ครอบครัว เข้ามาที่ช่องหมิว (เขมิมิว) เขตจังหวัดชุมพร

หลังจากนั้นคนก็ทยอยกันมา มาอยู่ในตำบลสองพี่น้อง ตอนผมมา ยังไม่มีไทยพลัดถิ่นในสองพี่น้อง ผมจะมา มาอยู่ได้ไม่มีปัญหา ผมคุยได้กับหลายคน บางคนรู้จักนับถือกันมาตั้งแต่รุ่นพ่อ คนก็ทยอยตามมา ผมมาตอนโรงเรียนที่นี้เท่ากับบ้านหลังนี้ หลังคามุงจาก หมู่บ้านมีคนไม่มาก แต่ตอนหลังไทยพลัดถิ่นเข้ามากันมาก เฉพาะในตำบลสองพี่น้องมี 7 หมู่บ้าน ไทยพลัดถิ่นปนอยู่ทุกหมู่บ้าน ที่มีมากคือหมู่ 1 และ 7 ทั้งตำบลมีไทยพลัดถิ่นประมาณ 700-800 คน (ถาวร บุญนำ, สัมภาษณ์)

หลังการเข้ามา ถาวรทำหน้าที่เป็นสายข่าวให้ทหาร และเดินทางเข้าเขตคนไทยในลี้ภัยหลายครั้ง จากสายสัมพันธ์อันดียิ่ง และสภาพที่อยู่อยู่ในเขตที่มีความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ กลุ่มไทยพลัดถิ่นตำบลสองพี่น้องจึงค่อนข้างจะมีฐานะเมื่อเทียบกับไทยพลัดถิ่นในพื้นที่อื่น ได้รับสิทธิใกล้เคียงกับไทยพลัดถิ่นตำบลสลวย ไทยพลัดถิ่นในเขตสองพี่น้อง ส่วนใหญ่มีบ้านมั่นคงและมีที่สวนเพื่อปลูกยางและปาล์มประมาณ 10 ถึง 15 ไร่ “คนที่มาจากฝั่งนั้น ผมจะคิดจะรับเข้าอยู่อาศัยเฉพาะคนที่เอาจริงเอาจัง ชยันทำงาน สร้างตน สร้างฐานะ ไทยพลัดถิ่นเขตตำบลสองพี่น้องจะมีที่ดินของตนเอง ที่ได้จากการสะสมเงินซื้อ แต่ที่ดินยังเป็นชื่อคนอื่น” (ถาวร บุญนำ, สัมภาษณ์)

เด็กนักเรียนในเขตตำบลไม่ประสบปัญหาการเล่าเรียนชั้นประถมต้น เพราะ “คุยกันได้ ปัญหาเรื่องการเรียนของเด็กคือปัญหาตอนจบ ม. 3 แล้วเรียนต่อไม่ได้ ครูที่นี้เขาเข้าใจและรู้จักเด็กไทยพลัดถิ่นดี คลุกคลีกันอยู่ เด็กไปโรงเรียน ออกนอกหมู่บ้านโดนเพื่อนตำว่าเป็นพม่าก็มีอยู่” (ถาวร บุญญา, สัมภาษณ์)

กล่าวโดยรวม ไทยพลัดถิ่นในเขตจังหวัดชุมพร ได้รับการดูแลจากหน่วยงานภาครัฐค่อนข้างดี โดยเฉพาะในกลุ่มที่อยู่ในเขตพื้นที่ทหาร และกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่ที่เป็นจุดยุทธศาสตร์ เช่น กลุ่มที่อาศัยอยู่ใกล้กับเนิน 491 “จะมีอำนาจการต่อรองกับรัฐค่อนข้างสูง ได้รับการดูแลค่อนข้างดี เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มที่อยู่นอกพื้นที่ทหาร เช่น ในระนอง และประจวบคีรีขันธ์” (อนันตชัย วงศ์พยัคฆ์, สัมภาษณ์) แต่ไทยพลัดถิ่นทุกกลุ่มต่างได้รับการตอบรับจากรัฐ คือ การผ่อนปรนให้อาศัยและทำมาหากินในประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่จะต้องกล่าวเพิ่มเติมก็คือ การผ่อนปรนและการจัดสรรที่อยู่ให้ไม่มีได้จำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มไทยพลัดถิ่น แต่เป็นนโยบายและการปฏิบัติของรัฐไทยต่อผู้อพยพหรือผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ที่อพยพเข้าประเทศไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา การอพยพในช่วงนี้ พรพิมล ตริโชติวิเคราะห์ว่า เป็นการอพยพมีลักษณะที่แตกต่างไปจากการอพยพของผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่ายุคก่อนหน้า คือ เป็นการอพยพเข้ามาคราวละมากๆ เช่น จำนวน 100 คนขึ้นไป บางครั้งก็มาทั้งหมดหมู่บ้าน ประมาณ 2,000-3,000 คนหรือมากกว่า และการเข้ามาในครั้งนี้มีลักษณะการเข้ามาอย่างถาวรมากกว่าในอดีต หรือแม้ไม่อยู่ถาวรก็นานขึ้น ทั้งนี้ด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ ประการแรก กองทหารพม่าไม่ถอนกำลังกลับในช่วงฤดูฝน เหมือนดังที่เคยปฏิบัติ และประการที่สอง การเข้ามาประจำการของกองทัพพม่า ทำให้ประชาชนที่เป็นชาวบ้านถูกกระทำร้ายจากทหารพม่าในรูปแบบต่างๆ เช่น การเกณฑ์แรงงาน การเก็บภาษี ริดไถ ปล้นชิงทรัพย์ แม้กระทั่งข่มขืนผู้หญิง (พรพิมล ตริโชติ, 2548, น. 43-44)

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้อพยพหรือผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าจึงไม่กล้าอพยพกลับไปอาศัยในถิ่นเดิมดังที่เคยเป็นมา และส่งผลให้มีกลุ่มผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าตกค้างในประเทศไทยจำนวนมาก เมื่อผู้พลัดถิ่นทวีจำนวนมากขึ้น รัฐบาลไทยจึงดำเนินการแก้ไขด้วยการจัดตั้ง “ศูนย์แรกรับ” และจัดสรร “พื้นที่พักพิงชั่วคราว” รวมทั้งเปิดโอกาสให้องค์กรพัฒนาจากต่างประเทศ เข้ามาให้การอนุเคราะห์ช่วยเหลือ (นครศิริวิสัย, 2544, น. 45) รัฐได้จัดตั้งพื้นที่พักพิงชั่วคราวให้กับผู้อพยพชาติพันธุ์ต่างๆ หลากหลายแห่ง ทั้งในเขตภาคเหนือ ภาคกลางและภาคใต้ เช่น พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านถ้ำหิน อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดกาญจนบุรี พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านนุโพ อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านต้นยาง อำเภอสังขละบุรี

จังหวัดกาญจนบุรี พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านอุ่มเปี่ยม อำเภอพบพระ จังหวัดตาก พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านใหม่ในสอย อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่สุริน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่กองคา-ศาลา อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นต้น

ในบทที่ 3 ผู้เขียนได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการก่อตั้งกลุ่มกันเป็นเครือข่ายต่อสู้เพื่อการได้มาซึ่งสิทธิการเป็นพลเมืองไทยของไทยพลัดถิ่น ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของการเคลื่อนไหวเรียกร้องก็คือ การประสานภาคี เพื่อดำเนินการแก้ไขกฎหมายว่าด้วยสัญชาติไทยพลัดถิ่น แม้ปัจจุบันยังไม่บรรลุเป้าหมาย แต่การประสานภาคีดังกล่าว นอกจากจะประสานภาคีกับองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรอิสระแล้ว ไทยพลัดถิ่นประสานภาคีกับหน่วยงานรัฐ เช่น สมาคมความมั่นคงแห่งชาติ การประสานงานส่วนหนึ่งก็คือการดึงหน่วยงานรัฐเข้ามามีส่วนในการรับรู้ข้อมูลและปัญหาไทยพลัดถิ่นมากขึ้น และนับตั้งแต่หลังปี พ.ศ. 2537 เป็นต้นมา ไทยพลัดถิ่นได้ใช้เหตุการณ์และเวทีต่างๆ นำเสนอข้อเรียกร้องต่อการของของกลุ่มตนเองเมื่อถูกดึงเข้าร่วมและต้องเผชิญกับข้อเรียกร้อง หน่วยงานรัฐและรัฐบาลตอบสนองปัญหาและข้อเรียกร้องไทยพลัดถิ่น ด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการต่างๆ ขึ้นมาพิจารณาทบทวนปัญหาไทยพลัดถิ่น เช่น การแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินและปัญหาชาติพันธุ์ในพื้นที่ประสบภัยสึนามิ เมื่อปี พ.ศ. 2548 คณะอนุกรรมการประกอบด้วยตัวแทนของหน่วยงานรัฐ ตัวแทนเครือข่ายผู้ประสบภัยสึนามิ และตัวแทนไทยพลัดถิ่น

คณะอนุกรรมการชุดดังกล่าวมีหน้าที่หลัก 2 ประการ คือ มีหน้าที่ศึกษาปัญหาที่ดินและที่อยู่อาศัยของผู้ประสบภัยสึนามิ โดยมีเป้าหมายเพื่อดำเนินการจัดสรรที่ดินให้ผู้ประสบภัยได้อยู่อาศัยอย่างมั่นคง และในช่วงปีปลายปี พ.ศ. 2548 คณะอนุกรรมการได้เดินทางลงพื้นที่ศึกษาปัญหาที่ทำกินในเขตพื้นที่จังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต ทั้งในพื้นที่ที่ไทยพลัดถิ่นและมอญแกลนอยู่อาศัย หน้าที่ประการที่สองคือ การศึกษาและดำเนินการแก้ไขปัญหาการไร้สิทธิการเป็นพลเมืองของกลุ่มมอญแกลนและไทยพลัดถิ่น ในช่วงที่อยู่ในหน้าที่ คณะอนุกรรมการดำเนินการศึกษาและแก้ไขปัญหาดูแลการประสานงานหน่วยงานรัฐคือกระทรวงมหาดไทยลงพื้นที่ ศึกษาปัญหาและดำเนินการสำรวจสถานะบุคคลผู้ไร้สถานะทางกฎหมาย ทั้งในเขตจังหวัดพังงา ภูเก็ต และระนอง (สุทิน กิ่งแก้ว, สัมภาษณ์) อย่างไรก็ตาม การดำเนินการของคณะอนุกรรมการยังไม่บรรลุผลอย่างเป็นรูปธรรม และต้องหมดอำนาจหน้าที่ไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล

ในช่วงปลายรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร รัฐบาลได้มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ 18 มกราคม พ.ศ. 2548 เรื่อง “ยุทธศาสตร์กำหนดสถานะบุคคล” เพื่อแก้ไขปัญหาสถานะบุคคล ยุทธศาสตร์ดังกล่าว กำหนดระยะเวลาการสำรวจเพื่อกำหนดสถานะกลุ่มเป้าหมาย ที่อาศัยอยู่ในทั่วทุกภาคของประเทศไทยให้แล้ว

เสรีภาพในระยะเวลา 2 ปี โดยมีกลุ่มที่อยู่ในข่ายการสำรวจและกำหนดสถานะคือ (1) กลุ่มชนกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมในไทย เช่น กะเหรี่ยง ม้ง เมี่ยน อาข่า ลาหู่ ลีซู ลัวะ ถิ่น ขมุ และมลาปี ซึ่งมีจำนวนประมาณ 90,739 คน (2) ผู้อพยพเข้าเมือง 13 กลุ่ม จำนวนประมาณ 200,297 คน ได้แก่ เวียดนาม อพยพ อดีตทหารจีนคณะชาติและจีนฮ่ออพยพพลเรือน อดีตโจรคอมมิวนิสต์มลายา ไทยลื้อ ผู้อพยพเชื้อสายไทยจากจังหวัดเกาะกง กัมพูชา ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย จีนฮ่ออิสระ नेपालอพยพ ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า ชาวเขาที่อพยพเข้ามาเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2528 ชาวลาวภูเขากอพยพ บุคคลบนพื้นที่สูงและชุมชนบนพื้นที่สูง และม้งใหม่ที่พักสงฆ์ถ้ากระบอก และ (3) กลุ่มที่รัฐบาลผ่อนผันให้อยู่ชั่วคราว ได้แก่ ชาวลาวอพยพ บุคคลบนพื้นที่สูงที่เข้ามาหลัง 3 ตุลาคม 2528 ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากกัมพูชา และผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า เป็นต้น ซึ่งมีจำนวนประมาณ 360,000 คน (อ. แหวง, 2550, น. 21)

ในทางปฏิบัติ การดำเนินการตามมติดังกล่าวประสบปัญหาการขาดแคลนงบประมาณ การสำรวจสถานะบุคคลไทยพลัดถิ่นในเขตพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ชุมพรและระนอง จึงต้องเลื่อนมาดำเนินการในปี พ.ศ. 2549 การดำเนินการประสบปัญหาความยุ่งยากในการสำรวจ เนื่องจากเครือข่ายไทยพลัดถิ่น ไม่ยอมรับการบันทึกสัญชาติพม่าในแบบสำรวจ อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานรัฐและเครือข่ายไทยพลัดถิ่นจบลงโดยการแก้ไขแบบสำรวจ โดยตัดช่องระบุสัญชาติของบุคคลผู้ถูกสำรวจในแบบสำรวจออกไป (สุทิน กิ่งแก้ว, สัมภาษณ์)

หลังการสิ้นสุดรัฐบาลทักษิณ คณะปฏิรูปการปกครองได้ประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการวิสามัญศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการไร้สถานะทางกฎหมายและสิทธิของบุคคลในประเทศไทย คณะกรรมการชุดดังกล่าวมีหน้าที่หลักในการศึกษาและแก้ไขปัญหาสถานะบุคคลครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ ในเขตจังหวัดระนอง คณะกรรมการได้ประสานกับหน่วยงานรัฐในพื้นที่และเครือข่ายไทยพลัดถิ่นลงพื้นที่ศึกษาปัญหาไทยพลัดถิ่นจังหวัดระนอง ระหว่างวันที่ 19-20 มกราคม พ.ศ. 2550³

แต่หลังจากการลงพื้นที่ศึกษาปัญหา การดำเนินการใดๆ ของคณะกรรมการวิสามัญก็ยังไม่ปรากฏผล เครือข่ายไทยพลัดถิ่นจึงต่อสายและประสานงานกับกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงตอบรับด้วยการประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาสังคม กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550 กรรมการส่วนใหญ่เป็นตัวแทนองค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานรัฐและตัวแทนองค์กรชุมชน และมีบทบาทหน้าที่แก้ไขปัญหาสังคมหลากหลายด้าน โดย

³ การเดินทางศึกษาปัญหาของคณะกรรมการครั้งดังกล่าว ผู้เขียนได้รับการเชิญเชิญให้ร่วมเดินทางไปด้วย

ปัญหาการไร้สัญชาติ ไร้สิทธิการเป็นพลเมืองของไทยพลัดถิ่นและมอร์แกนเป็นหนึ่งในชุดปัญหาที่คณะกรรมการจะต้องดำเนินการศึกษาและแสวงหาแนวทางการแก้ไข (ภาคินทร์ แสงคง, สัมภาษณ์)

ในระยะเวลาเดียวกันกับการเคลื่อนไหวเพื่อให้รัฐแก้ไขกฎหมายคนสัญชาติ และการเป็นพลเมืองให้กับไทยพลัดถิ่นนั้น องค์การพัฒนาเอกชน องค์กรทำงานเกี่ยวกับผู้อพยพ องค์การอิสระและหน่วยงานอื่น เช่น สภานายความ คณะอนุกรรมการสิทธิมนุษยชนด้านชนชาติ ได้ร่วมกันผลักดันการปรับเปลี่ยนนโยบายการศึกษาของรัฐ รัฐตอบรับข้อเรียกร้องโดยการออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย หลักฐานในการรับนักเรียนนักศึกษาเข้าเรียนในสถานศึกษา พ.ศ. 2548 และมีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ 5 กรกฎาคม 2548 เพื่อเป็นการเปิดโอกาสแก่ “บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย ซึ่งเดิมเคยจำกัดไว้ให้เฉพาะบางกลุ่ม บางระดับการศึกษา เป็นเปิดกว้างให้ทุกคนที่อาศัยในประเทศไทยสามารถเข้าเรียนได้ โดยไม่จำกัดระดับ ประเภท หรือพื้นที่การศึกษา” (คณะอนุกรรมการสิทธิมนุษยชน, 2548, น. 2) ระเบียบและมติดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงการเปิดช่องทางการศึกษาให้กับเด็กไร้สัญชาติทุกกลุ่ม รวมถึงเด็กไทยพลัดถิ่น โดยในระเบียบเดียวกันนั้นได้ระบุไว้ว่า บุตรผู้ไร้สถานะทางทะเบียนราษฎร ผู้เรียนสำเร็จชั้นอุดมศึกษา สามารถขอและได้สัญชาติไทย (คณะอนุกรรมการสิทธิมนุษยชน, 2548, น. 3)

แม้จะไม่ครบถ้วน แต่จากที่กล่าวมาข้างต้นก็พอจะชี้ให้เห็นได้ว่า ประเทศไทยได้นิ่งเฉยกับปัญหาไทยพลัดถิ่น ในทางตรงข้าม ประเทศไทยได้แสดงบทบาทตัวกระทำสำคัญในการกำหนดสถานะและชีวิตไทยพลัดถิ่น

6.2 ความลึกลับของรัฐในการปฏิบัติต่อไทยพลัดถิ่น

ปัจจุบันไทยพลัดถิ่นที่มาจากฝั่งพม่า ต่างก็อยู่ภายใต้กฎหมายสัญชาติและกฎระเบียบว่าด้วยผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าคู่เคียงกัน แต่การปฏิบัติของรัฐต่อไทยพลัดถิ่นก็เต็มไปด้วยความลึกลับราวกับว่าความลึกลับและไม่เบ็ดเสร็จของอำนาจคือลักษณะทั่วไปของรัฐ และความลึกลับ ไม่เบ็ดเสร็จของอำนาจคือความเบ็ดเสร็จของอำนาจอธิปไตยรัฐ เพราะรัฐเป็นผู้กำหนดว่ารัฐจะปฏิบัติเช่นไร กับใคร แตกต่างกันอย่างไร แม้จะอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์กฎระเบียบหรือกฎหมายเดียวกันของรัฐก็ตาม ในส่วนนี้

ผู้เขียนไม่ปรารถนากล่าวถึงความลึกลับของรัฐโดยละเอียดทุกแง่มุม⁴ และใคร่ขออนุญาตเลือกกล่าวถึงความลึกลับ ไม่เบ็ดเสร็จของอำนาจรัฐผ่านตัวอย่างหรือเป็นกรณีๆ ไป ดังนี้

1. ไทยพลัดถิ่นที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ทหารและพื้นที่ยุทธศาสตร์ เช่น ในเขตตำบลสลุยและสองพี่น้อง อำเภอกำแพง จังหวัดชุมพร ที่กล่าวถึงข้างต้น ดูเหมือนจะได้รับการปฏิบัติจากรัฐแตกต่างจากไทยพลัดถิ่น ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อื่น ไทยพลัดถิ่นในพื้นที่ยุทธศาสตร์มีอำนาจต่อรองกับรัฐค่อนข้างสูง การได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างและอำนาจการต่อรองที่ต่างกันนี้ คือ หนึ่งในมิติของความลึกลับของรัฐที่มีต่อไทยพลัดถิ่น

2. ในฐานะที่เป็นกลุ่มคนที่มาจากฝั่งพม่า และเป็นผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าดุจเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น แต่การเข้ามาในฐานะคนที่พูดภาษาไทย พร้อมยืนยันความเป็นไทย และขอตายฝั่งไทย “ถ้า ตชด. จะให้กลับฝั่งพม่า ก็ให้ยิงตรงด้าน [สังขร] กลับไปก็โดนพม่ายิง ถ้าจะตายก็ขอตายฝั่งไทย” (ขวัญเงิน ศรีทอง, สัมภาษณ์) ไทยพลัดถิ่นจึงได้อยู่ฝั่งไทยและในหมู่บ้านไทย ที่ดูแลด้วยผู้ใหญ่บ้านและใช้ชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมกับคนไทยฝั่งไทย และมีความแตกต่างจากหรือลึกลับกับผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าอื่น ที่ต้องอยู่ “ศูนย์แรกรับ” หรือ “พื้นที่พักพิงชั่วคราว” ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทย และ/หรือหน่วยงานทางทหารโดยตรง (พรพิมล ตริชาติ, 2548, น. 108-201)

3. การเข้ามาในฐานะคนไทย พูดภาษาไทย ส่งผลต่อความลึกลับก้ำกวมของรัฐ เพราะด้านหนึ่ง ณ ปัจจุบันไทยพลัดถิ่นมีอาจจะเป็นไทยในทางราชการ แต่ในอีกด้านข้อมูลข้างต้นก็ชี้ให้เห็นว่า รัฐไทยที่ตั้งอยู่ในระดับท้องถิ่นก็คือไทยพลัดถิ่นเป็นไทย และเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับไทยพลัดถิ่นในเขตตะนาวศรี-สังขร ไปประกาศให้คนกลุ่มดังกล่าวกลับฝั่งไทย เข้าไปอบรมการป้องกันตนเอง นำคนเหล่านั้นเข้ามาอบรมฝั่งไทยแล้วปล่อยให้กลับไปช่วยเหลือคนที่อยู่ในฝั่งพม่า บางหน่วยเข้าไปปลุกฝั่งให้ไทยพลัดถิ่นคงอยู่ในฝั่งพม่าให้ความหวังว่าแผ่นดินตรงนั้นจะกลับเป็นไทย พร้อมสนับสนุนให้เข้าร่วมกับกองกำลังกะเหรี่ยงแห่งชาติและให้ทำพันธสัญญา หากกะเหรี่ยงรบชนะพม่า ต้องให้ไทยในฝั่งพม่ามีเขตปกครองตัวเอง

4. ในปี พ.ศ. 2548 กระทรวงศึกษาธิการได้มีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยหลักฐานในการรับนักเรียนนักศึกษาเข้าเรียนในสถานศึกษา เพื่อแก้ไขปัญหาบุคคลไร้ฐานะทางทะเบียน โดยให้สถานศึกษาเรียกหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่งตามลำดับ เพื่อนำมาลงหลักฐานทางการศึกษา คือ

⁴ โดยตรรกะแล้วก็ไม่จำเป็นต้องครบถ้วน เพราะความลึกลับ ไม่เบ็ดเสร็จ ไม่เที่ยงตรงของอำนาจรัฐนั้น สามารถที่จะยืนยันและพิสูจน์ได้ด้วยการใช้กรณีเพียงกรณีเดียว ที่สามารถชี้ให้เห็นความลึกลับและไม่เบ็ดเสร็จของรัฐ แต่ที่กล่าวถึงความลึกลับ 11 กรณีก็เพียงเพื่อต้องการชี้ให้เห็นว่า ความลึกลับในการปฏิบัติของรัฐไทยต่อคนพลัดถิ่นนั้น มีอยู่อย่างหลากหลาย

- (1) สูติบัตร
- (2) กรณีที่ไม่มีหลักฐานตาม (1) ให้เรียกหนังสือรับรองการเกิด บัตรประจำตัวประชาชน สำเนา ทะเบียนบ้านฉบับเจ้าบ้าน หรือหลักฐานที่ทางราชการจัดทำขึ้นในลักษณะเดียวกัน
- (3) ในกรณีที่ไม่มีหลักฐานตาม (1) หรือ (2) ให้เรียกหลักฐานที่ทางราชการออกให้หรือเอกสาร ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้ได้
- (4) ในกรณีที่ไม่มีหลักฐานตาม (1) (2) และ (3) ให้บิดา มารดา ผู้ปกครองหรือองค์กรเอกชน ทำ บันทึกลงแจ้งประวัติบุคคล ตามแบบแนบทำทะเบียนนี้ เป็นหลักฐานที่จะนำมาลงหลักฐาน ทางการศึกษา
- (5) ในกรณีที่ไม่มีบุคคล หรือองค์กรเอกชนตาม (4) ให้ชักถามประวัติบุคคลผู้มาสมัครเรียน หรือ ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำลงรายการบันทึกลงแจ้งประวัติบุคคลตามแบบแนบทำทะเบียนนี้เป็น หลักฐานที่จะนำมาลงหลักฐานทางการศึกษา (คณะอนุกรรมการสิทธิมนุษยชน, 2548, น. 4)

ข้อความที่คัดมาข้างต้น สะท้อนชัดถึงการเปิดกว้างและเสรีของการศึกษาไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา แต่ในทางปฏิบัติระเบียบดังกล่าวยังมิได้กระจายไปยังโรงเรียนในพื้นที่อย่างทั่วถึง ความไม่ทั่วถึงและดักดานในการนำนโยบายของรัฐไปปฏิบัตินี้ สะท้อนให้เห็นจากการที่แม้ระเบียบแจกจ่ายไปยังโรงเรียนในพื้นที่ที่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 แต่ในปี พ.ศ. 2549 องค์กรผู้รับผิดชอบในการผลักดันนโยบาย ดังกล่าว ยังจำเป็นต้องจัดการฝึกอบรมโรงเรียนทั้งในภาคเหนือ และภาคใต้ในเขตจังหวัดระนองและ ประจวบคีรีขันธ์หลากหลายครั้ง เช่น การจัดอบรม “สิทธิการศึกษาตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่า ด้วยหลักฐานในการรับนักเรียนนักศึกษาเข้าเรียนในสถานศึกษา พ.ศ. 2548 และมติคณะรัฐมนตรี 5 กรกฎาคม 2548” โดยคณะอนุกรรมการสิทธิมนุษยชนด้านชนชาติ และสภาพนายความ ณ ศูนย์มิสซังคาทอลิก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 รวมถึงการจัดเวทีพูดคุยกับโรงเรียนต่างๆ ในเขตจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และระนอง โดยเครือข่ายไทยพลัดถิ่นร่วมกับสภาพนายความ และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2548 และปี พ.ศ. 2549 (อนันตชัย วงศ์พยัคฆ์, สัมภาษณ์) และในปัจจุบันความดักดานยังคงมีอยู่ “บางโรงเรียนในระนองยังไม่มั่นใจในระเบียบ ไม่กล้า บันทึกลงทะเบียนเด็กเอง ยังต้องการคำยืนยันจากผู้ใหญ่บ้าน การไม่ทำตามระเบียบยังคงพบเห็นในปัจจุบัน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่การทำงานของเครือข่ายไปไม่ถึง” (อนันตชัย วงศ์พยัคฆ์, สัมภาษณ์)

5. ในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกับการเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิของชาวไทยพลัดถิ่นนั้น ได้เกิดปรากฏการณ์ที่รัฐไทยปรารถนาที่จะให้บัตรประชาชนไทยประเภทบัตรทอง แก่นักกีฬาผิวสีท่านหนึ่ง แต่นักกีฬาระดับโลก

ท่านนั้นปฏิเสธ และในระยะเวลาใกล้เคียงกันนั้นก็เกิดปรากฏการณ์การให้สัญชาติกับนักวิ่งหญิงทีมชาติท่านหนึ่งที่ปราศจากเค้าความเป็นไทย หากนำสองกรณีนี้มาเทียบกับไทยพลัดถิ่นจากสิงคโปร์และตะวันออกกลาง ที่พูดจาภาษาไทยและไทยปักษ์ใต้ วัฒนธรรมและค่านิยมเป็นคนปักษ์ใต้ แต่ไม่มีสิทธิได้สัญชาติไทยด้วยกระบวนการทางกฎหมายไทยที่มีอยู่ในปัจจุบัน กรณีนี้ อาจจะพิจารณาได้ว่าเป็นความลัทธิของรัฐบาลในการให้สัญชาติกับไทยพลัดถิ่น แต่นักกฎหมายอาจจะโต้แย้งได้ว่า กรณีดังกล่าว มิได้เป็นความลัทธิของรัฐบาล เพราะในมาตรา 8 ของพระราชบัญญัติสัญชาติปี พ.ศ. 2508 กำหนดไว้ว่า รัฐบาลสามารถให้สัญชาติกับคนที่ทำความดีความชอบให้กับรัฐเป็นพิเศษ (ใน พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร, รวบรวม, 2546, น. 61) เว้นแต่เราจะพิจารณาว่าสิ่งนี้ คือความลัทธิในตัวกฎหมายไทยเอง

6. จดหมายเด็กไทยพลัดถิ่นถึงนายกรัฐมนตรี ที่อ้างถึงในบทที่ 3 ได้กล่าวว่า “ทางโรงเรียนก็คิดว่าหนูเป็นคนต่างดาว ทั้งๆ ที่พ่อกับแม่ของหนูก็เป็นคนไทย...แต่พม่าเกิดในประเทศพม่าแล้วสวมบัตรของคนไทยจึงได้เป็นคนไทย” หากคำกล่าวนี้เป็นจริง ก็ย่อมสะท้อนให้เห็นว่า การกำหนดความเป็นไทยหรือการเป็นพลเมืองไทยภายใต้กฎหมายเดียวกันนั้น ก็มีได้ถูกนำไปใช้อย่างทั่วถึงกับทุกคน

7. แม้ปัจจุบันรัฐไทยจะใช้กรอบกฎหมายและประกาศฉบับเดียวกันในการควบคุมไทยพลัดถิ่น กระนั้นก็ตาม ไทยพลัดถิ่นที่อาศัยอยู่ในเมืองที่ตั้งอยู่บริเวณชายแดนไทยกับพม่าดูจะเหมือนกัน แต่อยู่ต่างพื้นที่ก็ได้รับการปฏิบัติจากรัฐที่แตกต่างกัน เช่น กรณีไทยพลัดถิ่นในเขตจังหวัดระนองกับเขตอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก แม้ทั้งสองกลุ่มจะมาจากประเทศพม่า แต่ไทยพลัดถิ่นอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ยืนยันกับผู้เขียนว่า กลุ่มตนเป็นคนที่ไม่ไปจากภาคเหนือของประเทศไทย บรรพบุรุษเข้าไปอยู่ฝั่งพม่าเมื่อประมาณ 150 ปีก่อน ไม่ถูกฝืนระวางหรือคุมเข้มและถูกจับกุมเนื่องจากการเดินทางออกนอกพื้นที่และการเดินทางออกต่างพื้นที่ไม่ต้องแจ้งหรือขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ (กลุ่มไทยพลัดถิ่นแม่สอด, สัมภาษณ์) ส่วนไทยพลัดถิ่นในระนองผู้ประสงค์จะเดินทางไปต่างตำบลต้องขออนุญาตจากนายอำเภอ ออกนอกอำเภอต้องขออนุญาตผู้ว่าราชการจังหวัด ไปต่างจังหวัดต้องทำเรื่องขออนุญาตจากปลัดกระทรวงมหาดไทย และการออกนอกพื้นที่โดยไม่แจ้ง ต้องถูกจับกุม (สุทิน กิ่งแก้ว, สัมภาษณ์) ไทยพลัดถิ่นอำเภอแม่สอดสามารถทำใบขับขีรถจักรยานยนต์ (กลุ่มไทยพลัดถิ่นแม่สอด, สัมภาษณ์) แต่ไทยพลัดถิ่นในเขตจังหวัดระนอง ไม่สามารถทำและไม่สามารถมีใบขับขีรถจักรยานยนต์

8. ในบทที่ 3 ผู้เขียนได้กล่าวไว้ว่า ไทยพลัดถิ่นปัจจุบันมีการแตกตัวการปฏิบัติการการเป็นพลเมือง 4 รูปแบบ การที่รัฐเปิดให้มี 4 รูปแบบของการเป็นพลเมืองภายใต้พระราชบัญญัติสัญชาติไทยฉบับเดียวกัน ก็สะท้อนชัดถึงความลัทธิในทางปฏิบัติของรัฐ และสะท้อนถึงความไม่เบ็ดเสร็จของอำนาจอธิปไตยของรัฐส่วนกลางในการกำหนดการได้หรือไม่ได้สิทธิการเป็นพลเมืองของไทยพลัดถิ่น

โดยเฉพาะในกลุ่มที่ถือบัตรประชาชนสองฝั่ง หรือกลุ่มที่อยู่ฝั่งพม่า แต่สามารถได้สัญชาติไทย มีบัตรประชาชนไทยแบบเดียวกับคนไทยฝั่งไทย ที่มีบัตรประชาชนที่บ่งบอกถึงการได้สัญชาติด้วยการแปลงสัญชาติ

9. ไทยพลัดถิ่นสิงขรผู้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในด้านสิงขรตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 และคนส่วนใหญ่ที่เข้ามาพร้อมกันยังเฝ้ารอคอย และรอคอยการได้สัญชาติไทยมากกว่า 30 ปี โดยปัจจุบัน “ยังไม่มีวีแวว” แต่กลุ่มไทยพลัดถิ่นที่นั่นก็กล่าวว่า “มีคนในกลุ่มไทยสิงขรที่มาด้วยกัน แต่ในปัจจุบันสามารถไปเป็นผู้ใหญ่บ้านของอีกหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลออกไป” (กลุ่มไทยพลัดถิ่นสิงขร, สัมภาษณ์)

10. การหายไปของไทยพลัดถิ่นจากมะรัง ก็สะท้อนถึงความไม่เบ็ดเสร็จของอำนาจอธิปไตยของรัฐ มะรังในอดีตตามทัศนะของนา มั่นคง ไทยพลัดถิ่นจากมะรัง มะรังคือ “หมู่บ้านคนไทย มีพม่าปนเฉพาะคนที่เป็นตำรวจ วน ศาล [สถานีตำรวจ] มะรัง ไทยพลัดถิ่นมะรังค่อนข้างมีฐานะและมีฐานะมาจากการทำไม้” (นา มั่นคง, สัมภาษณ์) ปัจจุบัน บ้านมะรังไม่มีไทยพลัดถิ่น คนทั้งหมู่บ้านดังกล่าวหายไปจากการเป็นไทยพลัดถิ่น ทั้งๆ ที่ยังคงอยู่ในระนอง (อนันตชัย วงศ์พยัคฆ์, สัมภาษณ์) และไม่มีใครปรากฏตัวเป็นไทยพลัดถิ่นจากมะรัง เว้นแต่นา มั่นคง ที่ยังคงเป็นคนพลัดถิ่นในระนอง

11. ความไม่เบ็ดเสร็จของอำนาจอธิปไตยของรัฐมิได้เพิ่งเกิด กรณีการได้เป็นไทยโดยสมบูรณ์ นับตั้งแต่การประกาศใช้พระราชบัญญัติบัตรประชาชนฉบับแรกทั่วประเทศ เมื่อปี พ.ศ. 2505 ของเจียน ชุนยั้ง และกลุ่มคนที่มาจากห่างปรูฝั่งพม่า ประมาณ 80 ครอบครัวก็สะท้อนถึงความไม่เข้มงวดหรือไม่ทำตามกฎหมายของรัฐ

แม้จะไม่ครบถ้วนทุกกรณี แต่จาก 11 กรณีข้างต้น ก็ย่อมสะท้อนให้เห็นว่า รัฐไทยมีความล้าหลัง ก้าวกวมและไม่มีอำนาจเบ็ดเสร็จในการปฏิบัติต่อไทยพลัดถิ่น และไม่มีอำนาจเบ็ดเสร็จในการกำหนดความเป็นไทยของไทยพลัดถิ่น กรณีการหายไปของไทยพลัดถิ่นมะรัง การถือบัตรประชาชนสองฝั่งของกลุ่มชนชั้นนำของไทยพลัดถิ่นบางคนก็สะท้อนชัดว่า ความเป็นพลเมืองหรือสัญชาติมิได้ถูกกำหนดโดยอำนาจรัฐส่วนกลาง และมีได้ถูกกำหนดอย่างเบ็ดเสร็จโดยพระราชบัญญัติสัญชาติฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน หากแต่ถูกกำหนดด้วยอำนาจอื่น กล่าวในแง่นี้ การเป็นพลเมืองและการเป็นไทยในทางราชกรานั้น มีพื้นที่หรือมีช่องทางให้ไทยพลัดถิ่นสามารถดิ้นรนได้ เพียงแต่กลุ่มไทยพลัดถิ่นที่ลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อแก้กฎหมายการคืนสัญชาติไทยนั้น ไม่ปรารถนาที่จะเดินในเส้นทางหรือห้องที่เปิดให้ดิ้นรนนั้น และต้องการได้สัญชาติไทยด้วยวิธีการทางกฎหมาย ที่ตรงไปตรงมา

6.3 สรุป

เนื้อหาของบทที่ 6 ให้ความสำคัญกับการแสดงบทบาทหรือปฏิบัติการของรัฐไทยต่อไทยพลัดถิ่นนับตั้งแต่การปรากฏตัวของไทยพลัดถิ่น ต่อหน้ารัฐไทยอย่างเป็นทางการและเป็นสาธารณะจนถึงปัจจุบัน บทบาทของรัฐต่อไทยพลัดถิ่น อาจจะจำแนกและประมวลสรุปได้ดังนี้

1. รัฐไทยได้เข้ามาดำเนินการจัดการและควบคุมกลุ่มผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่ามาตั้งแต่ยุคแรกที่คนกลุ่มนี้อพยพเข้ามาฝั่งไทย ไม่ว่าจะผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าจะรวมหรือไม่รวมไทยพลัดถิ่นก็ตาม แต่รัฐไทยแม้อยู่ในยุคเผด็จการทหารก็ได้แสดงบทบาทในการเป็นผู้มีความไม่ตรีจิต ด้วยการอนุญาตให้ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าสามารถถือสัญชาติไทย โดยรัฐไทยเข้าไปดำเนินการสำรวจ จัดทำทะเบียน แยกแยะกลุ่มคนเพื่อการจัดการ ควบคุมและดูแล เพื่อมิให้ผู้พลัดถิ่นก่อให้เกิดปัญหาผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย-พม่า

2. ไทยพลัดถิ่นเริ่มปรากฏตัวให้รัฐไทยประจักษ์ เมื่อไทยพลัดถิ่นจากสิงขรเข้ามาประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2517 ในฐานะคนที่พูดภาษาไทย และเริ่มมีมากขึ้นหลังปี พ.ศ. 2519 รัฐไทยตอบรับการเข้ามาตั้งหลักแหล่งบริเวณด้านสิงขรของไทยพลัดถิ่นจากสิงขร ด้วยการจัดที่ให้อยู่เป็นการชั่วคราว พร้อมอนุญาตให้ข้ามแดนกลับเข้าไปทำไร่และทำกินในเขตพื้นที่กะเหรี่ยงฝั่งพม่า ในปี พ.ศ. 2529 รัฐไทยได้จัดตั้งหมู่บ้านและจัดสรรที่ดินให้ไทยพลัดถิ่นอยู่อาศัย พร้อมการจัดหางานให้ทำโดยการตั้งโรงงานเจียรไนพลอยในหมู่บ้าน

3. รัฐแสดงออกถึงความห่วงใยกลุ่มคนไทยในฝั่งพม่า โดยเห็นได้จากการส่งคนเข้าไปศึกษาและเรียกไทยพลัดถิ่นจากสิงขรเข้ามาฝึกอบรมป้องกันตัวเอง 3 และส่งกลับไปสิงขร ในระหว่างปี 2535-2536 (บ. ธรรมนูญ, 2544, น. 95-96) หน่วยงานรัฐในพื้นที่บางหน่วย ได้เข้าไปสนับสนุนและปลูกฝังให้ไทยพลัดถิ่นรวมกลุ่มกันอยู่ในเขตตะนาวศรี เพื่อเป็นประจักษ์พยานการคงอยู่ของกลุ่มคนไทยในแดนเดิมของไทย และสนับสนุนให้ไทยพลัดถิ่นตั้งกองกำลังและเข้าร่วมกับสหภาพกะเหรี่ยงภูเขาติ พร้อมสร้างพันธะสัญญาว่าหากกะเหรี่ยงรบชนะพม่า กะเหรี่ยงต้องให้คนไทยมีเขตปกครองตนเอง

4. ในช่วงการสู้รบดุเดือดรุนแรง เพื่อกวาดล้างฐานที่มั่นกะเหรี่ยงในเขตตะนาวศรีประมาณปี พ.ศ. 2539-2540 ซึ่งส่งผลให้ไทยพลัดถิ่นจำนวนมากอพยพเข้าฝั่งไทยนั้น รัฐไทยโดยผ่านกองกำลังทหารในพื้นที่ตอบรับและแก้ไขปัญหาไทยพลัดถิ่น โดยการจัดสรรที่อยู่และที่ทำกินให้ ทั้งในเขตจังหวัดชุมพรและประจวบคีรีขันธ์ พื้นที่ที่จัดสรรให้อยู่ที่นั้น ไทยพลัดถิ่นมิได้อยู่ในฐานะคนพักพิงหรือผู้อพยพใน “ศูนย์แรกรับ” หรือ “พื้นที่พักพิงชั่วคราว” แต่ไทยพลัดถิ่นคือคนที่ถูกจัดให้ไปอยู่ในหมู่บ้านร่วมกับกลุ่ม

คนไทยฝั่งไทย ดำเนินชีวิตปกติดูเดียวกับคนไทยในฝั่งไทย เว้นแต่อาจจะเป็นกลุ่มคนที่รัฐต้องตรวจตราดูแลให้อยู่ในพื้นที่

5. ในช่วงที่มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนไทยพลัดถิ่นเพื่อการคืนสัญชาติคนไทย ประเทศไทยได้แสดงบทบาทตอบรับการเคลื่อนไหวของไทยพลัดถิ่น ด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการและอนุกรรมการชุดต่างๆ เพื่อศึกษา แก้ไขปัญหาไทยพลัดถิ่นและดำเนินการสำรวจสถานะบุคคล และเพิ่มชื่อกลุ่มเฉพาะเป็น “ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย” และรัฐไทยโดยการผลักดันขององค์กรด้านสิทธิได้ออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยหลักฐานในการรับนักเรียนนักศึกษาเข้าเรียนในสถานศึกษา พ.ศ. 2548 และมติคณะรัฐมนตรี 5 กรกฎาคม 2548 เพื่อเปิดโอกาสให้บุตรหลานไทยพลัดถิ่น และผู้พลัดถิ่นอื่นๆ ได้ศึกษาเล่าเรียนโดยไม่จำกัดระดับ และเปิดช่องทางการได้สัญชาติให้กับบุตรหลานผู้พลัดถิ่นที่สามารถเรียนจบชั้นอุดมศึกษา

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐจะมีบทบาทเป็นตัวกระทำสำคัญ แต่ยังมีช่องว่างของการปฏิบัติ และเกิดความลักลั่นในการกำหนดสัญชาติ และความลักลั่นในการนำนโยบายรัฐมาปฏิบัติต่อไทยพลัดถิ่น เช่น ในบางพื้นที่ได้รับการปฏิบัติจากหน่วยงานรัฐค่อนข้างดี ในบางพื้นที่กลับถูกดำเนินการควบคุมอย่างเข้มงวดด้านการเดินทางและการเข้าถึงสิทธิอื่น ไทยพลัดถิ่นบางคนบางกลุ่มสามารถได้สัญชาติไทย แม้กฎหมายในปัจจุบันไม่เปิดให้ทำได้

ตำนานหอสมุด